

DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI – VII

**TÜRKİYE'DE
DİNLER TARİHİ
(Dünü, Bugünü ve Geleceği)**

TÜRKİYE DİNLER TARİHİ DERNEĞİ YAYINLARI

TÜRKİYE'DE DİNLER TARİHİ ÇALIŞMALARINDA KADIN

Dr. Asife ÜNAL

Türkiye Dinler Tarihi Derneği

Başkan Yardımcısı

Giriş

“Türkiye’de Dinler Tarihi Çalışmalarında Kadın” konulu bu tebliğ iki bolumda ele alınacaktır. Birinci Bölümde Türkiye’deki bayan Dinler Tarihçiler, İkinci Bolumde ise Türkiye’de kadın konusunda Dinler Tarihçiler tarafından yapılan çalışmalar incelenecektir.

Dinler Tarihi, Din Bilimleri grubunda yer alan ve önemi tartışılmaz bir bilim dalıdır. Türkiye’deki geçmişi, diğer tebliğlerde söz konusu edildiği şekilde, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar uzanmaktadır. İslâm Dünyası'nda, Kur'an'ın diğer dinlerden bahsetmesinden de hareketle, yüzyıllarca Makalat, Reddiye, Diyanat, ~~Kıyas-ı~~ Enbiya ve daha sonraları Mîlîl ve Nihâl ~~tarzı~~ eserler verilmigtir. Bu eserlerin çoğu Dinler Tarihi çalışmalarının ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir.

Bilindiği gibi Batı’da modern anlamda Dinler Tarihi çalışmaları Max Müller ile başlatılmaktadır. 1873 yılında Cenevre’de Dinler Tarihi kürsüsünün kuruluşu Dinler Tarihi’nin bilim dalı olarak başlangıcı kabul edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde 1859’da açılan Mülkiye Mektebi'nde ve 1873’de açılan Dârü'l-Fünûn’da Dinler Tarihi derslerinin verilmeye başlaması ile modern anlamda Dinler Tarihi çalışmaları Ban ile eş zamanlı olarak başlamış olmaktadır. 19. Yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve birçok değerli eserin verildiği Dinler Tarihi çalışmaları 20. ~~Yüzyılın~~ başlarında da devam etmiştir.

Cumhuriyet sonrasında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte 1924’de Dârü'l-Fünûn’a bağlı olarak açılan ~~İlahiyat~~ Fakültesi’nde verilen Dinler Tarihi dersleri, bu Fakültenin ~~kapatıldığı~~ 1933 ~~yılına~~ kadar devam etmiştir.

1933'den sonra kurulan İslâmî Tetkikler Enstitüsü'nde sürdürülen dersler, bu Enstitü'nün de 1936 da kapatılması ile kesintiye uğramıştır. 1936 yılından 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin açılışına kadar Dinler Tarihi dersleri verilememiştir. Bu dönemde Dinler Tarihi çalışmaları ancak Hilmi Ömer Budda ve Ömer Rıza Doğrul'un eserleri ile devam etmiştir.

1949 yılından günümüze kadar öncelikle Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olmak üzere İmam Hatip Okullarında ve İlahiyat Fakültelerinde Dinler Tarihi dersleri okutulmuştur. Günümüzde Türkiye'deki çeşitli Üniversitelere bağlı İlahiyat Fakülteleri'nde Dinler Tarihi Bilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı içerisinde yer almakta ve Dinler Tarihi çalışmaları başarıyla sürdürülmektedir. Türkiye Dinler Tarihi Derneği de kuruluşundan bu yana yaptığı faaliyetlerle bu çalışmaların ulusal ve uluslararası düzeyde devamına ve paylaşılmasına büyük katkı sağlamaktadır.

I. TÜRKİYE'DE BAYAN DİNLER TARİHÇİLER

Dinler Tarihi'nin Türkiye'de bu güne kadar geliş süreci bu Sempozyumdaki birçok tebliğin konusunu oluşturduğu için burada ayrıntılara girilmemiştir. Dinler Tarihi alanında hanımların çalışmaya başlaması ancak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. O zamana kadar gelen süreçte kayıtlara geçen herhangi bir hanım Dinler Tarihçisine rastlanmamıştır. Ankara İlahiyat Fakültesi'nin açılışından sonra Hilmi Ömer Budda(1949-1952) ve Mehmet Karasan'ın(1952-1954) ardından Dinler Tarihi dersleri Prof. Dr. Annemarie Schimmel tarafından verilmiştir. Bir Alman olan Prof. Dr. Annemarie Schimmel 1954-1959 yılları arasında beş yıl sürdürdüğü bu görevi sırasında ders notlarından oluşan Dinler Tarihine Giriş adlı eserini Türkçe olarak yazar (Ankara 1955, AÜİF Yay.). Kitabında ağırlıklı olarak Hristiyanlığı inceleyen Schimmel'in bir İslâm ülkesinde bulunmanın verdiği saygıyı gerekçe göstererek kitaba İslâm bölümü koymadığı bilinmektedir. Türk olmamakla birlikte Türkiye'deki ilk Dinler Tarihçisi Hanım olarak kendisinden biraz bahsetmek yerinde olacaktır.

Schimmel iyi bir İslâm araştırmacısıdır. İslâm tasavvufunu, özellikle de Mevlâna'yı incelemiştir. 1980-1990 yılları arasında Uluslararası Dinler Tarihi Derneği (IAHR)'nin başkanlığını da yürüten Schimmel'in birçok eseri günümüzde Türkçe'ye çevrilerek yeni baskılar yapmaktadır. Schimmel'in Türkçe'ye çevrilen eserleri: Ruhum Bir Kadındır, çev. Ömer Enis Akbulut, (İz

Yayıncılık, İstanbul 1999); Ben Rüzgarım Sen Ateş/Mevlâna Celaleddin Rumi/Büyük Mutasavvıfın Hayatı ve Eseri, qev. Senail Özkan, (Ötüken Negriyat, İstanbul 1999); Yunus Emre İle Yollarda, çev. Senai Özkan, (Ötüken Negriyat, İstanbul 1999); Tasavvufun Boyutları, (Kırkambar Yayınları, İstanbul 2000); Sayıların Gizemi, qev. Mustafa Küpüşoğlu, (Kabalıcı Yaymevi, İstanbul 2000); İslâm'ın Mistik Boyutları, çev. Ergun Kocabıyık, (Kabalıcı Yaymevi, İstanbul 2001); Çağın Mevlâna'sı/Muhammed İkbâl, çev. Senail Özkan, (Kırkambar Yayınları, İstanbul 2001); Tanrı'nın Yeryüzündeki İğareti, qev. Ekrem Demirli, (Kabalıcı Yaymevi, İstanbul 2004); Aşk Mevlâna ve Mistisizm, çev. Senail Özkan, (Kırkambar Yayınları, İstanbul 2002); Halifenin Rüyaları, İslâm'da Riiya ve Ruya Tabiri çev. Tuba Erkmen (Kabalıcı Yaymevi, İstanbul 2005)...

Uzun yıllar boyunca Almanya Müslümanları Merkez Konseyi Yönetim Kurulunda da görev yapan Annemarie Schimmel, Batı dünyası ile İslâm arasında köprüler kurmuştur. Ruhum Bir Kadındır adlı eserinin Türkçe olarak yayınlanması dolayısıyla söylediği şu sözler onu tanıma açısından önemlidir: "İslâmî-dinî ve bilhassa tasavvufî an'ane de kadın hakkındaki kitabımın şimdi de Türkçe olarak negredilmesinden büyük bir memnuniyet duymaktayım; zira, dinî hayata dair birçok hakikate Türkiye'deki kadınlar sayesinde müdrik oldum. İstanbul ile Ankara'daki kadın dostlarım, ama bilhassa Anadolu köylerinin o sade kadınları, ıstırap ile yoğrulmuş olup daha bir müttaki olan Anadolu'nun o anaları ve üniversitedeki hâmm meslektaşlarım olduğu kadar talebelerim de, Türkiye'deki hayatın daha derin boyutlarına müttali olmamda bana yardımcı olmuşlardır. " Doktorasını 1941'de Berlin Üniversitesi'nde İslâmî Araştırmalar sahasında yapan Schimmel, Ankara Üniversitesi dışında Marburg, Bonn, Harvard gibi üniversitelerde de çalışmıştır.

Schimmel'in 7 Nisan 1922'de (Erfurt'ta) başlayan hayatı 22 Ocak 2003'de 81 yaşında iken sona ermiştir. Bonn'da bulunan mezarının taşında Arapça ve Almanca olarak "İnsanlar uykudadır, öldüklerinde uyanırlar" sözünün yazılı olması 15 yaşında iken ilgilenmeye başladığı İslâm'a ve tasavvufa merakını gözler önüne sennektedir. Almanca, İngilizce ve Türkçe olmak üzere 100'e yakın kitabı yayınlanan, Arapça, Farsça, Urduca gibi dillerden Almanca'ya tercümeler yapan Schimmel'in, konferanslarında kendisine yöneltilen sorulara, soramın ana diliyle cevap vermeye çalışması onun bu dillere olan vukufiyetini yanında Dinler Tarihi alanında yabancı dilin önemini göstermesi açısından da önemlidir.

“Hristiyanlığın Mimarı Pavlus’un Kadınların Örtünmesiyle İlgili Sözleri ifzerine Bir Değerlendirme”, Marife, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2002, s. 7-17.

“Kadının İslâm Gelenekindeki Yeri ve Konumuna Yahudi-Hristiyan Kültürün Etkilerinden Bazı Örnekler”, SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 14, s. 59-94 (200511).

“Yahudiliğin Erken Dönemlerindeki Örtünme Geleneği ifzerine Bir İnceleme”, Marife, 511, s. 33-54 (2005).

Dinler Tarihi alanında yapılan kadınla ilgili diğer tezler ise şunlardır:

Atatürk Üniversitesi’nden Nesibe Bilge Kok’ün Doktora tezi "Feminist Teoloji"dir.

Ankara üniversitesi'nden Elif Nur Erkan’ın Yüksek Lisans Tezi “Hinduizm’de Kadın Tasavvurları” başlığını taşımaktadır.

Yine Ankara Üniversitesi’nden Reyhan Yuce’nin Yüksek Lisans Tezi "Hint Kökenli Dinlerde Kadın" konusundadır.

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde benzer iki çalışmadan biri Nuh Temiz’in “Kur’an-ı Kerim, Tevrat ve İncillere Gore Aile Kavramı”; diğeri ise Zeynel Abidin Ataşalan’ın “Tevrat, İnciller ve Kur’an-ı Kerim’e Gore Aile Kavramı” başlıklı Yüksek Lisans tezleridir.

Bir diğer Yüksek Lisans çalışması “İlahi Dinlerde Aile ve Çocuk Eğitimi” başlığıyla Sakarya üniversitesi'nden Mustafa İmre’ye aittir.

Doğrudan kadın konusunda olmamakla birlikte Hz. Meryem iizerine de çalışmalar yapılmıştır. Bunların başında rahmetli hocamız Prof. Dr. Günay Tümer’in “Hristiyanlık ve İslâm’da Hz. Meryem” başlıklı Doçentlik takdim tezini zikretmek yerinde olacaktır (TDV Yay. , Ankara 1996). Prof. Dr. Ali İhsan Yitik’in de "Hz. Meryem ve Efes" isimli çalışması bulunmaktadır (Hz. Meryem ve Efes-Dinler Tarihi Yazıları, TıbyanYay. , İzmir 2001).

İstanbul Üniversitesi'nden Hatice Bayındır “Hristiyan Teolojisinde Meryem ve Marioloji”yi; Rize Üniversitesi'nden Maksude Kurt ise “Tanrıça Kültünün Hristiyanlıktaki Meryem ifzerine Etkileri”ni Yüksek Lisans konusu olarak ele almıştır.

Selçuk Üniversitesi'nden Fatma Aksoy bir başka konuda “Katolik Kilisesinde Evlilik Sakramenti’nin Dini ve Sosyal Anlamı” konusunda çalışırken,

Prof. Dr. Annemarie Schimmel'in Mezar Taşı

Türkiye’de İlahiyat Fakültelerinde Prof. Dr. Annemarie Schimmel’in başlattığı yolda ne yazık ki Dinler Tarihçisi hanım akademisyenleri görebilmek pek mümkün olamamıştır. Üniversitelerimizde fiilen görev yapan hanım Dinler Tarihçiler bugün bile bir elin parmakları sayısına ulaşamamıştır. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde Öğretim Görevlisi olan Dr. Nermin Öztürk bu alandaki ilk hanımdır. Halen bu görevini sürdüren Nermin Öztürk “İlahî Dinlerde (Yahudilik, Hıristiyanlık, İslâmiyet) Yemin, Kefaret ve Kurban” başlıklı Doktora tezini de 1996’da tamamlamıştır.

İlahiyat Fakültelerinde Dinler Tarihi alanında Araştırma Görevlisi olabilmiş ilk hanım da yine Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Dr. Hatice Doğan’dır. Yüksek Lisansını 2002’de “Osmanlı Devleti’nde Hahambaşılık Müessesesi” adlı teziyle bitiren Hatice Doğan’ın bu çalışması aynı isimle 2003’de yayınlanmıştır (Gözlem Gazetecilik Basın Yayın, İstanbul 2003). Hatice Doğan “İbn Meymun’un Hayatı, Eserleri ve Delâletü’l Hairin Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme” başlıklı Doktorasını da 2009’da yani bu yıl tamamlamıştır. İlk iki hanım için Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi bölümünü ve Prof. Dr. Mehmet Aydın Hocamızı kutlamak gerekmektedir.

Süleyman Demirel Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler Enstitüsü kadrosunda Araştırma Görevlisi Azize Uygun ile Dicle Üniversitesi'nin yeni Araştırma Görevlisi Dilek Özbey Dinler Tarihçi hanım akademisyenlerin diğer ikisidir. "El Falı" başlıklı Yüksek Lisansını 2005'de tamamlayan Azize Uygun, halen "Seyyid Süleyman el-Hüseyni'nin Kenzul Havas Kitabındaki Dua ve Büyü Motifleri" konulu Doktora çalışmasına devam etmektedir. Dilek Özbey de Doktora aşamasındadır.

Bu dört kişi dışında yurt dışında lisansüstü eğitimlerine devam eden ve dönüşlerinde Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görev yapacak olduklarını memnuniyetle öğrendiğimiz Elif Hilal Karaman ve Tuğba Alver'den söz etmek mümkündür. İlahiyat Fakültelerinde olmamakla birlikte Dinler Tarihçisi olan bir diğer hanım İslâm Araştırmaları Merkezi'nden(İSAM) Dr. Salime Leyla Gürkan'dır. İSAM'da birçok kurul ve komisyonda görevli olan Gürkan'ın Yahudilik adlı bir de kitabı bulunmaktadır.

Tebliğin hazırlık aşamasına kadar İlahiyat Fakültelerinin diğer bölümlerinde sayıları hızla artan hanım akademisyenlere karşılık Dinler Tarihi bölümlerinde maalesef bu birkaç kişi dışında hanım akademisyen olmayışını yorumlarınıza bırakıyorum.

Dinler Tarihi alanında fiilen üniversitelerimizde görev yapmamakla birlikte gittikçe artan sayıda dışarıdan Yüksek Lisans ve Doktora yapan bayanın olduğunu hemen burada memnuniyetle ifade etmeliyim. Dinler Tarihi alanında Yüksek Lisans yapan ilk hanımlar, fiilen görev yapanlar gibi yine Selçuk Üniversitesi'nden. Bunların ilki olan Zübeyde Ertürk "Fatih Döneminde Hristiyan Azınlıkların Sosyal ve Dinî Durumu" başlıklı Yüksek Lisans tezini 1989 da tamamlamıştır. İlk Dinler Tarihi Doktoru hanım olma unvanı da kendisine ait olan Zübeyde Ertürk Şahin, "XIX. Yüzyılda Batı Düşünürlerinin Hz. Muhammed(SAV) Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi" başlıklı Doktora tezini 1995'de bitirmiştir. Yine Selçuk Üniversitesi'nde Hacer Erdoğan "XVII Yüzyılda Konya'da Yaşayan Gayrimüslimlerin Sosyal ve Dinî Yaşayış Durumları (1650-1700)" başlıklı Yüksek Lisans tezini 1992'de tamamlamıştır.

Ankara'da ise ilk bayan bendenizim. 1990 yılında Neslihan Calasın arkadaşımınla birlikte Ankara'da Yüksek Lisansa başladığımızda Dinler Tarihi henüz şimdiki konumunda değildi. Dinler Tarihini tercih etme konusunda savunma yapmak zorunda kalıyor, hatta bu yüzden dindarlığınızın sorgulandığına şahit oluyordunuz. (Neslihan Calasın maalesef ara vermek durumunda

kaldığı Yüksek Lisansını “Yahudi ve İslâm Geleneği’nde Hz. Davud” adlı tezi ile ancak 2002’de tamamladı.) Ben Dr. Asife Ünal, “Yahudilik’de Hıristiyanlık’ta ve İslâm’da Evlilik” isimli Yüksek Lisans tezimi 1994’de tamamladım. Bu tez 1998’de Kültür Bakanlığı tarafından aynı isimle yayınlandı. Böylece Türk Dinler Tarihçisi hanımların ilk kitabı da yayınlanmış oldu. Doktoramı ise 2004’de “Türkiye’de Örtünme Anlayışı Üzerine Bir Araştırma (Dinler Tarihi Açısından Bir Yaklaşım)” başlıklı tezimle tamamlayarak Zübeyde Ertürk Şahin ve Nermin Öztürk’ün ardından üçüncü bayan Dinler Tarihi Doktoru oldum.

1983 Ankara İlahiyat Fakültesi mezunlarından devre arkadaşım Dr. Aynur Eryiğit Bader benim gibi yıllar sonra Dinler Tarihi alanında Yüksek Lisansa başladı. “Hıristiyanlık’ta ve İslâm’da İsa’nın Dönüşü-Mehdi İlişkisi” başlıklı Yüksek Lisans tezini 1995’de tamamladı. “Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm’ın Putperestliğe Bakışı (Kutsal Kitaplar Açısından Bir Yaklaşım)” başlıklı teziyle de 2008’de Doktor oldu.

Öncülerinden olmakla gurur duyduğumuz bu gelenek hızla devam etti. Ben Doktoraya başladığımda değerli arkadaşım Zekiye Sönmez, İlahiyat Fakültesini ikinci üniversite olarak bitirmiş ve Dinler Tarihinde Yüksek Lisans yapmaya başlamıştı. “Yaşayan Dinlerin Peygamber veya Kurucularının Ortak Özellikleri” konulu Yüksek Lisansını 2000 yılında tamamlayan Zekiye Sönmez Doktorasını da bitirme aşamasındadır.

Ankara’da bunlar olurken diğer İlahiyat Fakültelerinde de birçok hanım arkadaşımız Dinler Tarihi alanında lisansüstü eğitime başlamışlardı. Bu tebliğ için yaptığım araştırmada sayılarının bu kadar artmış olmasından büyük bir sevinç ve gurur duyduğum birçok bayan Dinler Tarihçisi olduğunu gördüm. Kimileri Yüksek Lisans kimileri Doktora yapan bu arkadaşlarımı burada çalışmaları ile tek tek sayabilmek ne mutlu ki çok zaman alacak. Bu sebeple burada sadece Doktora yapan veya yapmakta olan bayan Dinler Tarihçilerden çalışmaları ile söz etmek istiyorum.

aa. Doktorasını Tamamlamış Olanlar:

Zübeyde Ertürk Şahin, Selçuk Üniversitesi, “XIX. Yüzyılda Batı Düşünürlerinin Hz. Muhammed(SAV) Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, 1995.

Nermin Öztürk, Selçuk Üniversitesi, "İlahî Dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık, İslâmiyet) Yemin, Kefaret ve Kurban", 1996.

Asife Ünal, Ankara Üniversitesi, "Türkiye'de Örtünme Anlayışı Üzerine Bir Araştırma (Dinler Tarihi Açısından Bir Yaklaşım)", 2004.

Sevinç Aslanova, Ankara Üniversitesi, "Rus Ortodoks Kilisesi", 2006.

Aynur Eryiğit Bader, Ankara Üniversitesi, "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'ın Putperestliğe Bakışı (Kutsal Kitaplar Açısından Bir Yaklaşım)", 2008.

Hatice Doğan, "İbn Meymun'un Hayatı, Eserleri ve Delâletü'l Hairin Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme", 2009.

ab. Doktoraya Devam Edenler:

Zekiye Sönmez, Ankara Üniversitesi "İslâm'ın Ortaya Çıktığı Dönemde Arabistan ve Çevresinde Hristiyanların Dini Durumu"

Neriman Turan, Ankara Üniversitesi "Mitraizm"

Hacer Çoban, Ankara Üniversitesi, "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'da Hz. İbrahim"

Betül Tarakçı, İstanbul Üniversitesi, "Hristiyan İlahiyatında Kutsal Ruh Konusunda Yaşanan Tartışmalar: Kutsal Ruh-Kilise İlişkisi"

Hülya Çetin, Selçuk Üniversitesi, "Hz. İsa'nın Dağdaki Vaazına Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet Açısından Bir Yaklaşım"

Nesibe Bilge Kök, Atatürk Üniversitesi, "Feminist Teoloji"

Azize Uygun, Süleyman Demirel Üniversitesi, "Seyyid Süleyman el-Hüseyni'nin Kenzul Havas Kitabındaki Dua ve Büyü Motifleri"

Hatice Koç Kanca, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, "Çağdaş Hristiyan Düşüncesindeki Gelişmeler Işığında Yeni Bir İslâmî Kırstoloji İnşası"

Tespit edilebilen bu Doktora çalışmaları dışında henüz tez aşamasına geçmemiş ya da yeni geçmiş Doktora öğrencileri de var şüphesiz. Burada özellikle Sempozyumun katılımcılarından Atatürk Üniversitesi Doktora öğrencisi Melek Çalışır ile Ankara Üniversitesi Doktora öğrencisi Gülsüm Haşimoğlu'nu da zikretmeden geçmemek gerekmektedir.

Dinler Tarihi alanında Yüksek Lisans yapmış olan hanımlardan bir kısmı Doktorasını da tamamlamış veya Doktoraya devam etmekte olanlar. Bir kısmı yalnızca Yüksek Lisansını yapmış, bir kısmı ise Yüksek Lisansına devam edenler. Böyle bir çalışmada Yüksek Lisans yapan bütün hanım Dinler

Tarihçilerin isimlerini olsun zikretmek arzusu bizi konularına hiç girmeden de olsa böyle bir liste sunmak sonucuna götürdü. Bu liste yıllara, aynı yılda olanların ise isimlerinin alfabetik sırasına göre düzenlenmiştir.

ba. Yüksek Lisansını Tamamlamış Olanlar:

İSİM	ÜNİVERSİTE	YIL
Zübeyde Ertürk	Selçuk	1989
Hacer Erdoğan	Selçuk	1992
Asife Ünal	Ankara	1994
Aynur Eryiğit	Ankara	1995
Firdevs Güneş	Erciyes	1995
Mehtap Çiflikli	Erciyes	1995
Sevdiye Yıldız	Cumhuriyet	1998
Betül Arık	Ankara	1999
Zeliha Zuhul Güven	Selçuk	1999
Betül Avcı	Marmara	2000
Sevinç Aslanova	Ankara	2000
Şenay Atalan	Fırat	2000
Zekiye Sönmez	Ankara	2000
Ayla Tahtalıoğlu	Ankara	2001
Betül Döndüren Şen	Selçuk	2001
Dilşat Atik	Erciyes	2001
Elif Karayel	Marmara	2002
Gül Özer	Fırat	2002
Hatice Doğan	Selçuk	2002

Melike Sarıkçıoğlu	Süleyman Demirel	2002
Neriman Tufan	Ankara	2002
Neslihan Calasın	Ankara	2002
Sahra Şahin	Erciyes	2002
Asiye Çakmak	Selçuk	2003
Fatma Büşra Yılmaztürk	Ankara	2003
Semra Kalıcıoğlu	Sakarya	2003
Emine Zehra Turan	Ankara	2004
Rabia Dağlı	Dokuz Eylül	2004
Saliha Polat	Ankara	2004
Tuba Töyer	Fırat	2004
Asiye Aydın	Erciyes	2005
Arzu Aktaş	Selçuk	2005
Azize Uygun	Süleyman Demirel	2005
Betül Tarakçı	Sakarya	2005
Esmâ Kan Uruk	Fırat	2005
Hacer Çoban	Süleyman Demirel	2005
Hülya Çetin	Selçuk	2005
Melek Çalışır	Dokuz Eylül	2005
Nilüfer Erkul	Marmara	2005
Nuray Demirci	Erciyes	2005
Tülin Er	Fırat	2005

Arzu Köklü	Ankara	2006
Asiye Yıldız	Ankara	2006
Ayçe Özevin	Çukurova	2006
Döne Demirkapı	Ankara	2006
Gülistan Balcı	Fırat	2006
Gülsüm Ürdüç	Uludağ	2006
İsmihan Kayhan Koçak	Selçuk	2006
Özlem Andaç Şahin	Erciyes	2006
Öznur Gider	Dokuz Eylül	2006
Sevinç Sağbanşua	Fırat	2006
Suna Akkurt	Ankara	2006
Şule Burul	Erciyes	2006
Zehra Şahin	Erciyes	2006
Zübeyde Kaplan	Çukurova	2006
Ayşe Yavuz Yüksel	Selçuk	2007
Elif Tokay	Sakarya	2007
Emine Ersöz	Dokuz Eylül	2007
Hacer Savaş	Fırat	2007
Nuran Çetin	Selçuk	2007
Rukiye Macit	Cumhuriyet	2007
Şengül Baydur	Fırat	2007
Zeynep Sezal	Sütçü İmam	2007

Zeynep Yaykan	Selçuk	2007
Ayşegül Yavuz	Sakarya	2008
Dilek Yücel	Dokuz Eylül	2008
Emine Battal	Ondokuz Mayıs	2008
Hatice Salar	Selçuk	2008
Hilâl Esen	Sakarya	2008
Hülya Cevahir	Sakarya	2008
İlknur Başbadem	Selçuk	2008
Münevver K. Güldemir	Dokuz Eylül	2008
Nadide Şahin	Ankara	2008
Rukiye Karaali	Ankara	2008
Sakine Ak	Dokuz Eylül	2008
Selma Öztekin	Ankara	2008
Serap Kaya Şahin	Fırat	2008
Sevcan Emin	Ankara	2008
Şerife Akıncı	Ankara	2008
Şükran Parlak	Ankara	2008
Tuğba Demirtaş	Ankara	2008
Zehra Işık	İstanbul	2008
Zeynep Asiye Samancı	Selçuk	2008
Zeynep Gül Küçük	Çukurova	2008
Aslı Kahraman	Çukurova	2009

Elif Onay	Sakarya	2009
Emine Okumuş Oğuz	Sakarya	2009
Fatma Ünüştü	Ankara	2009
Hacer Akdaş	Sütçü İmam	2009
Hatice Keleş	Fırat	2009
Hava İsmail	Erciyes	2009
Neslihan Kuran	Selçuk	2009
Nilgün Kaynar	Sakarya	2009
Sare Aydın	Atatürk	2009
Serap Kozan	Erciyes	2009
Zeynep Yücedoğru	Sakarya	2009

bb. Yüksek Lisansa Devam Edenler:

Dinler Tarihi'nde Yüksek Lisansa devam edip tez aşamasında olan hanımlar ise Üniversitelerinin ve kendi isimlerinin alfabetik sırasına göre şunlar:

Ankara Üniversitesi'nde Demet Kılınç, Ebru Eser, Elif Akkaya, Elif Nur Erkan, Elif Uçan, Fatma Ersoy, Fatma Zehra Ertorun, Gülşen Kılıç, Hasibe Aksu, Reyhan Yüce, Sema Bayar;

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde Hatice Gültekin;

Çukurova Üniversitesi'nde Ayşe Kartopu;

Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Zeliha Şahap;

Erciyes Üniversitesi'nde Ümüs Doğan;

İstanbul Üniversitesi'nde Hatice Bayındır, Yasemin Buran;

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde Canan Tabakçı;

Marmara Üniversitesi'nde Feyza Uzunoğlu;

Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Hatice Çiçek;

Sakarya Üniversitesi'nde Emine Puse, Güler Ocakçı, Mevlüde Atasever
Selçuk Üniversitesi'nde Ayşe Yılmaz, Cennet Akbal, Emine Açık,
Emine Taşdelen, Fatma Aksoy, Fatmanur Bezirci, Meryem Çifçi Karagülle,
Rabia Mert, Serpil Akbıyık, Zeynep Sağlam;

Uludağ Üniversitesi'nde Büşra Nur Öz, Elif Güzel, Tüba Semiz;

Rize Üniversitesi'nde Maksude Kurt.

Henüz ders aşamasında olan Yüksek Lisans öğrencileri bu listenin dışında tutulmuştur. Liste hazırlanırken çok yönlü inceleme yapılmış, YÖK'ün kayıtları da farklı açılardan gözden geçirilmiştir. Buna rağmen isimlerini tespit edemediğimiz arkadaşlarımız olmuş ise kendilerinden özür dileriz.

Sonuç olarak Dinler Tarihi alanında çalışan bayanlardan 6 kişi Doktora-sını tamamlayarak Dinler Tarihi Doktoru olmuştur. 8 kişi Doktoraya devam etmektedir. Yüksek Lisans yapmış olan toplam 96 hanım olup 37 kişi de tez aşamasında Yüksek Lisansa devam etmektedir. Henüz teze başlamamış olan arkadaşlar ile birlikte çok daha fazla olduğu şüphesiz olan bu sayının son yıllarda arttığı da tespit edilmiş ve bu sevindirici bir gelişme olarak görülmüştür.

II. TÜRKİYE'DE KADIN KONULU DİNLER TARİHİ ÇALIŞMALARI

Türkiye'de Dinler Tarihi alanında yapılan çalışmalarda kadın konusunun fazla ele alındığını söylemek mümkün değildir. Dinler Tarihinin Osmanlı dönemindeki temsilcilerinden Şemsettin Sami'nin "Kadınlar" isimli bir eseri bu konudaki ilk örnektir. Bu eserde Şemsettin Sami, kadına o dönemdeki bakış açısının değişmesini sağlamaya yönelik son derece önemli fikirler öne sürmüştür.

Kadın konusunda üniversitelerimizin Dinler Tarihi bölümlerinde yapılan ilk müstakil çalışma Ali Arı'nın rahmetli Günay Tümer Hocamızın danışmanlığında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yaptığı ve 1986'da tamamladığı "İlahi Dinlerde Kadın" başlıklı Yüksek Lisans çalışmasıdır.

Bu konudaki ikinci çalışma benim 1994'de tamamladığım Yüksek Lisans çalışmasıdır. "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm'da Evlilik" konulu bu çalışmada evlilik konusu işlenirken bu dinlerde kadının konumu, hakları ve sorumlulukları da araştırma konusu yapılmıştır. (Evlilik öncesi o dindeki evlilik anlayışı, eş seçimi, evlenme engelleri ve nikah başlıkları ile ele alınmış; evlilik sonrasında

ise kadın ve erkeğin hak ve görevleri, boşanma, çok evlilik ve zina konuları incelenmiştir.) Doktorada tarafımdan kadınla ilgili bir başka konu, “Örtünme” konusu ele alınmış ve Türkiye örneğinde kadının en önemli hale getirilmiş meselelerinden birisi inceleme konusu yapılmıştır. Varılan sonuçların kitaplaşması sürecinde ise acele edilmek istenmemiş, tez formatından çıkarılarak yeniden yazılıp yayınlanması hedeflenmiştir. Bunun gelecek yıl içinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bunların dışında Derneğimizce düzenlenen Hristiyanlık Sempozyumunda “Hristiyanlıktaki Kadın ve Aile Anlayışına Bir Bakış” konulu tebliğ tarafımdan sunulmuştur (Dinler Tarihi Araştırmaları III-Hristiyanlık, Dinler Tarihi Derneği Yay. , Ankara 2002, s. 125-136).

1994’de yapılan kadınla ilgili bir diğer Yüksek Lisans çalışması Hasan Ali Gökdemir tarafından Marmara Üniversitesi’nde yapılmıştır ve “Hristiyanlıkta Kadın” başlığını taşımaktadır.

Kadın konusu ile ilgilenen bir diğer Dinler Tarihçi paralel araştırmalar yaptığımız Doç. Dr. Hakkı Şah Yasdıman’dır. Hakkı Şah Yasdıman daha çok Yahudi kadını ve ailesini incelemiştir. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi Doçent Dr. Hakkı Şah Yasdıman “Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri” adlı Doktora çalışmasını 2000’de tamamlamıştır. “Yahudilik’te Tesettür: Arka Plânı, Diğer Kültürlerin Etkisi, Geçmişteki ve Günümüzdeki Durumu” adlı bir başka çalışması da yayınlanmıştır(İzmir 2002). Özellikle Yahudilik’te kadın, aile ve örtünme konularında olmak üzere makale ve tebliğleri vardır. Bunlar:

“Yahudi-Hristiyan Kültüründeki Kadın Anlayışının İslâm Kültüründeki İzdüşümleri”, Din-Kültür ve Çağdaşlık Sempozyumu, Düzenleyen: Türkiye Diyanet Vakfı, 01-03 Mayıs 2004, İzmir.

William F. Kennel, “Eski Musevi Ailesi”, DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı IX, İzmir 1995, s. 475-501 (tercüme).

“Yahudi Dininde Ailenin Yeri”, DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XIII-XIV, İzmir 2001, s. 241-266.

“Pavlus’un Evlilik Hakkındaki Görüşü”, SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı VIII, Isparta 2001, s. 77-91.

“Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşıtı Söylemler”, DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XV, İzmir 2002, s. 97-121.

“Yahudilikte Kadınlarla İlgili Müspet Söylemler Bağlamında Bazı Tespitler”, DEÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XV, İzmir 2002, s. 123-145.

Sakarya Üniversitesi'nden Muhammet Kır ise Yüksek Lisans tezinde "Dinler Tarihi Açısından Fatıma Olayı" nı konu almıştır.

Atatürk Üniversitesi'nden Doç Dr. Kemal Polat'ın Doktora tezi de "Kırgızlarda Doğum, Evlenme ve Ölüm Fenomenleri" olup kısmen aile ve kadın konusu ile ilgilidir.

Kadın konusu ile ilgili olarak Dinler Tarihçiler tarafından yapılan Yüksek Lisans ve Doktora tezi düzeyindeki çalışmalar tespit edebildiğimiz kadarıyla bunlardan ibarettir. (Lisans tezleri ve seminerler bunların dışında tutulmuştur.) Atladığımız çalışmalar olduysa sahiplerinin affına sığınırız.

Bunların dışında değişik vesilelerle kaleme alınmış birtakım çalışmaların da var olduğunu söylemek mümkündür. Prof. Dr. Abdurrahman Küçük hocamızın "Dinlerde Evlilik Anlayışına Genel Bir Bakış"(Türk Yurdu, Aralık 1990) makalesi; İslâm ve Günümüz Meseleleri adlı kitabının Kadın ve Aile bölümünde yer alan makaleleri(İslâm ve Günümüz Meseleleri, Ankara 1991, s. 273-286); Prof. Dr. Mustafa Erdem hocamızın Türk Aile Ansiklopedisine yazdığı "Dinler ve Aile"(Türk Aile Ansiklopedisi-I, Aile Araştırma Kurumu Yay. Ankara 1991, s. 341-352) maddesi bu çalışmalardan birkaçıdır. Prof. Dr. Mehmet Aydın hocamız da şu sıralarda, daha önce Derneğimizce düzenlenen iki Sempozyuma katılan Fransa Sorbone Üniversitesi'nden Prof. Dr. Liliana Vana'ya ait Yahudi Kadını konulu iki makaleyi Fransızca'dan tercüme etmektedir. (Bu vesileyle rahatsız olduğunu öğrendiğim Prof. Dr. Liliana Vana'ya acil şifalar diliyorum.)

Kadın konusunu ayrı olarak ele almak bazı kişilere göre ayrımcılık olarak görülse de bu görüşü hiç katılmadığımı ifade etmeliyim. Dinler Tarihi alanında çalışılacak çok fazla konu olduğu şüphesizdir. Kadın konusunun da bunlardan biri olduğunu unutmamak gerekmektedir. Dinlerin kadın telâkkilerinin gerçeği ne kadar yansıttığı herkesin malûmudur. Türkiye'de kadın telâkkilerinin bizlerin yaptığı çalışmalarla bile ne kadar değiştiği dikkate alınırsa Dinler Tarihi bakış açısının kadın konusunun da uzağında olmaması gerektiği görüşümü paylaşmak isterim.

Ben bu konuda çalışmaya devam etmek istediğimi ifade etmek isterim. Hakkı Şah Yasdıman Bey'in de aynı kanaatte olduğunu biliyorum. Dicle Üniversitesi'nden Hadi Tezokur Bey'in de böyle bir ilgisi olduğunu öğrendim. Bu çalışmaların artarak devamını temenni ediyorum.

Sozlerimi bir dileğimi paylaşarak bitirmek istiyorum. Üç gündür devam eden bu Sempozyumda sadece dört bayan tebliğcinin olması Dinler Tarihi gibi bir bilim dalına yakışmıyor diye düşünüyorum. Aynı şekilde İlahiyat Fakültelerimizde fiilen görev yapan Dinler Tarihçi bayan sayısı da bize yakışmıyor kanaatindeyim. Bizler 20 sene once çeşitli sebeplerle ilmi çalışmalarımızı dışarıdan yapmayı tercih etmiş ya da ancak bu kadarını gerçekleştirebilmiş olabiliriz. Ancak artık arzu eden pırıl pırıl gens kız kardeşlerimin de, erkek kardeşlerim gibi, Fakültelerde kadrolu olarak daha rahat biçimde çalışabilmelerine imkân vermek gerektiğini düşünüyorum. Bayan arkadaşlarımla bu konuda daha dikkatli, istekli, azimli ve gayretli olmaları gerekir. Değerli hocalarımızın da bu hususta adil olmaları; elbette kimseyi bayan olduğu için tercih etmemeleri ancak bu sebeple geri planda da bırakmamaları; kim daha yetkin, daha gayretli, daha gelecek vaat ediyor ise onun çalışmasına imkân vermeleri; erkek veya bayan oluşun tercihi hiç etkilememesi ve bunun bir vebal olduğunun unutulmaması gerektiğini hatırlatmak istiyorum. Cüretimin samimiyetime ve iyi niyetime bağışlanmasını istirham ediyorum. Önümüzdeki yıllarda değerli erkek arkadaşlarım gibi birçok bayan arkadaşımı da bu kürsülerde hoca olarak dinlemek ümit ve dileğimi paylaşıyor, hepinize saygılar sunuyorum.